

Justitiedepartementet

Dnr Ju2019/02387/Å

Slutbetänkande av utredningen om processrätt och stora brottmål
Stora brottmål - nya processrättsliga verktyg (SOU 2019:38)

Utfästelse om ett visst högsta straff

Enligt betänkandet ska vissa uppgifter som en misstänkt person lämnar och som är av väsentlig betydelse för utredningen kunna föranleda att åklagaren i stämningsansökan anger ett högsta straff som tingsrätten inte kan överskrida (s 46, föreslagen lydelse av 23 kap 4 d § rättegångsbalken).

Förslag om att åklagaren ska ange ett påföljdsyrkande har, som nämns i betänkandet, även tidigare förts fram. I Straffnivåutredningen år 2008 föreslogs således att åklagaren skulle vara skyldig att som huvudregel ange ett påföljdsförslag i stämningsansökan. Enligt utredningsförslaget skulle domstolen inte vara bunden av ett påföljdsyrkande men det skulle anges i domen. Regeringen gjorde slutligen bedömningen att förslaget om åklagarens påföljdsyrkande inte skulle genomföras.

Straffprocessutredningen år 2013 gick ett steg längre så till vida att ett förslag lämnades om att åklagaren i alla mål skulle framställa ett yrkande om påföljd och att rätten skulle vara förhindrad att döma den tilltalade till strängare eller en mer ingripande påföljd än åklagaren yrkat. Flera remissinstanser var principiellt positiva till förslaget, bland annat tillstyrkte Justitieombudsmannen förslaget och framhöll att det kan sägas vara en anständighetsfråga att den tilltalade får reda på vad han riskerar i processen. Advokatsamfundet avstyrkte dock förslaget med hänvisning till den risk för ett informellt kronvittnessystem som då bedömdes kunna uppkomma. Utredningens förslag har inte lett till lagstiftning.

Det är tingsrättens uppfattning att många domare i tingsrätt känner sig främmande inför att åklagaren och den tilltalade ges möjlighet att begränsa domstolen vad gäller påföljdsval och straffmätning. Att misstänkta personer och åklagaren i förväg kan komma överens i påföljdsfrågor står sannolikt inte heller i överensstämmelse med det som brukar kallas det allmänna rättsmedvetandet. Samtidigt inser tingsrätten att en överenskommelse om ett högsta straff, i vissa fall kan vara det starkaste och kanske enda incitamentet för en misstänkt person att lämna uppgifter av väsentlig betydelse i en utredning. Detta kan givetvis vara fallet i omfattande utredningar rörande särskilt allvarlig brottslighet då det säkerligen kan finnas ett starkt intresse av att en utredning går att genomföra på ett sätt att åtal kan väckas inom rimlig tid.

Enligt betänkandet är det fråga om undantagsvisa situationer. Det framhålls också (s 210) att förslaget i första hand bör ta avstamp i de vinster som kan uppstå i hanteringen av de stora brottmålen. Som den föreslagna lagtexten är utformad framstår möjligheten med utfästelsebeslut om högsta straff emellertid som generellt tillämplig vid alla typer av utredningar och brott. Tingsrätten anser att det i lagtexten på ett tydligare sätt bör framgå att det är fråga om undantagsfall vid mycket omfattande utredningar avseende brottslighet av särskilt allvarligt slag. För att ytterligare legitimera användandet av utfästelsebeslut av detta slag, skulle ett förfarande kunna övervägas med innebörden att ett utfästelsebeslut om högsta straff underställs och prövas av tingsrätten innan ett sådant beslut ges rättslig giltighet. Om en tydligare reglering sker för att markera användandet av utfästelsebeslut om högsta straff som undantag vid omfattande utredningar och vid särskilt allvarlig brottslighet, bör det inte vara alltför svårt eller resurskrävande att underställa tingsrätten sådana beslut för prövning. Det för också med sig den fördelen att det inte blir så lätt att utsätta ensamma åklagare för obehöriga påtryckningar i syfte att få lindrigare straff.

Tingsrätten är med dessa synpunkter försiktigt positiv till förslaget om utfästelsebeslut från åklagaren om ett visst högsta straff.

En språklig kommentar

Tingsrätten kan inte låta bli att påpeka en språklig detalj i den föreslagna lagtexten under 20 kap 8 § första stycket rättegångsbalken (s 43). Den föreslagna texten lyder enligt följande.

Målsäganden får *bara* väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal om han eller hon angett brottet och åklagaren beslutat, att åtal inte ska väckas.

Enligt tingsrättens mening bör texten, av syftningsskäl, lyda på följande sätt.

Målsäganden får väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, *bara* om han eller hon angett brottet och åklagaren beslutat, att åtal inte ska väckas.

Avslutning

Tingsrätten är med ovanstående synpunkter i huvudsak positiv till flertalet förslag som förs fram i betänkandet. Betänkandet är välskrivet och beskriver på ett grundligt sätt de frågor om effektivitet och rättssäkerhet som kan följa av förslaget. Särskilt positiv är tingsrätten till förslagen som syftar till att ytterligare stärka den ackusatoriska processen samt till vad som anförs om förberedelsen i brottmål och förberedande sammanträden. Den farhåga som möjligen finns är att betänkandet greppar över ett stort fält med flertalet förslag. Tingsrätten är därför tveksam till att ikraftträdandet av lagändringarna kan ske så snart som den 1 januari 2021, särskilt om ändringarna ska genomföras i ett sammanhang.

I detta yttrande har deltagit lagmannen Lars-Erik Bergström, rådmännen Hans Holback, Lars Vestergren (referent), Åsa Nord, Mats Torgils, Katarina Lindström och Susanne Österlund samt tingsfiskalen Josefine Persson

Lars-Erik Bergström

Lars Vestergren